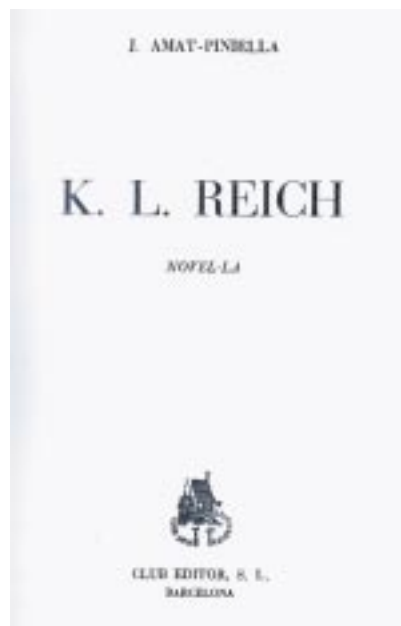

del mateix Amat-Piniella, o la reedició de l'obra monumental de Montserrat Roig *Els catalans als camps nazis*, que recull les experiències dels supervivents de l'holocaust amb voluntat testimonial i documental i de la qual Amat-Piniella fou un dels principals instigadors. Joaquim Amat-Piniella (Manresa 1913, Barcelona 1974) fou un home polifacètic que intervingué activament tant en la vida cultural catalana com en la política fins que les circumstàncies el dugueren a l'exili el 1939. Publicà diversos articles a la revista *Assaig* i col·laborà com a crític d'art en altres; també publicà la novel·la *Ombra de calidoscopi* i alguns poemes. Exercí de president de les JERC, durant els Fets d'Octubre de 1934 fou nomenat secretari de l'alcalde de Manresa i participà directament en la guerra. En acabar el conflicte, passà pels camps de refugiats francesos on conegué Pere Vives, Ferran Planas i Arnal, tres personatges dels quals recull les característiques més emblemàtiques per fabricar els protagonistes estereotipats que apareixen a *K.L. Reich*. Després del periple de quatre anys i mig que el portà per quatre camps de concentració diferents i un cop establert a St. Julià de Lòria (Andorra), Piniella enceta el procés creatiu que li permet, si no superar, potser alleugerir l'estigma dels salvats: la culpa que neix de la supervivència arbitrària i circumstancial. Una culpa que es redimeix mitjançant la propagació del valor moral transcendent que s'extreu d'una experiència inimaginable i indescriptible per les vies informatives convencionals. Construeix una novel·la que no només descriu la vida en els camps de concentració d'una manera fidel, sinó també la lluita eterna entre el bé i el mal, l'Home i l'Esperit del camp. Així, doncs, no és casualitat la tria del gènere novel·lístic, sinó que és fruit d'una elecció conscient i meditada. Tal i com explica en el pròleg David Serrano, aquest és l'únic gènere que accepta la combinació de la memòria i el relat testimonial, per una banda; i l'únic que li permet transmetre la veritat íntima pels mecanismes propis de la ficció, per una altra.

Una de les obres de literatura concentracionària amb la qual podem establir més paral·lelismes és la trilogia de Primo Levi, potser l'autor més celebrat. Hi coincideixen la temàtica de la culpa, els personatges este-

reotipats, l'intent d'anul·lació de l'Home i de la moral, i tota la temàtica perifèrica que Piniella també introdueix a *K.L. Reich*, però, com el mateix Levi anuncia en el pròleg de *Si això és un home*, la seva construcció literària no neix d'una voluntat artística sinó d'un impuls vital. Tenint en compte ja només aquest factor, és d'esperar que el resultat literari no sigui comparable a l'obra del català. És indiscutible que la qualitat de *K.L. Reich*, equiparable a les obres del mateix Levi o de Jorge Semprún, Violeta Friedman, Robert Antelme i Imre Kertész, no es correspon al nivell de popularitat que ha assolit tradicionalment. Aquest fenomen s'explica per les dificultats amb les quals han topat els editors en diverses ocasions. La censura provocà que la primera edició sortís al carrer retocada i traduïda al castellà, és a dir, totalment desvirtuada. Uns anys més tard, el Club de Novel·listes l'edità en català, però no segons el text original sinó el mutilat. I no ha estat possible fins avui editar la versió original, que esperem que ubiqui al seu lloc, d'una vegada i per sempre, una de les obres més rellevants en el panorama de la literatura concentracionària universal.

Eva Palau

HOMENATGE

DEU NOVEMBRES BENIGNES PER A MONTSERRAT ROIG

Demanà que li diguéssim que l'estimàvem, encara que fos mentida. De les mentides, ella en vivia; nosaltres en vivíem. «L'única droga que no et mata –encara que et faci emmalaltir–, l'únic efluvi etílic que no et fa perdre els sentits ni et fa malbé el fetge, l'únic amor que no fa fastic és la bona literatura. Plaers solitaris, vicis compartits». Va escriure. En

sabia. També de somriure. Admirat en tantes fotografies. De Dona. D'Espectora. Així en majúscula, perquè no crec que es pogués separar una cosa de l'altra. Va fer sortir de la cuina certs personatges femenins que tot i la seva aparent anodínia, «ves que he d'explicar jo pobre de mi», finalment es deixaven retratar posant de relleu la complexitat d'un món on la claudicació era quelcom que pensaven propi de la seva condició. Una generació de dones, que es toca amb la punta dels dits, la qual, havent lluitat per una igualtat, s'adona que només ha aconseguit equiparar-se amb els homes en allò que ells creien que elles mai no podrien fer, però que no són respectades per tot allò que les distingeix, havent de renunciar a mirar el que les envolta, amb la lent de la seva feminitat. Testament passat pel sedàs de la literatura, d'un temps marcat per la brutalitat, en el seu sentit més ampli, de la guerra civil primer i després del franquisme, i pel desencant que suposa l'intent fallit, un cop superada aquesta etapa, de bastir una societat basada en grans preceptes ideològics que no saben trobar la seva realització pràctica en la societat del moment. Tot plegat comença el 1971 quan se li atorga el premi Víctor Català de contes amb *Molta roba i poc sabó...*, al qual seguirà la novel·la *Ramona adéu* (1972) on retrobem personatges de l'anterior llibre i on comença a teixir l'univers de les famílies Miralpeix i Ventura-Claret. La teranyina s'estendria amb *El temps de les cireres* (1977), premi Sant Jordi el 1976. Seguiran *L'hora violeta* (1980), en certa manera obra que clourà el cicle, ja que la propera novel·la *L'òpera quotidiana*, (1982) tot i trobar-nos encara amb personatges coneguts com la Patricia Miralpeix, té certa autonomia respecte als altres llibres. L'aparició de *La veu melódica* (1987) anuncia una evolució. El realisme deixa pas al simbolisme, apareix una voluntat de treballar el llenguatge d'una manera més poètica, de no mostrar la contundència de la realitat, sinó matisar-la, suggerir-la. Seguiran en aquesta mateixa línia, els contes d' *El cant de la joventut* (1989). La seva prematura mort el 1991, impossibilità que aquesta nova etapa narrativa cristal·lités. En el camp del periodisme, que practicà amb un fort compromís, cal remarcar el rigor d' *Els catalans als camps nazis* (1978), un bell monument a la memòria. Dels camps de «refugiats» d'Argelers als

d'extermini de Mauthausen. Una experiència que a Roig deixà una forta empremta, com deixa entreveure en el personatge de Norma de *L'hora violeta*. Un distanciament més poètic és el que adoptà en la redacció de *L'agulla daurada* (1986), un relat sobre el setge que patí Sant Petersburg durant l'ocupació nazi. La part dedicada al poeta Aleksandr Puixkin és una petita joia. Cal destacar, a més de la seva tasca periodística, el recull d'articles publicats al diari *Avui* entre el 1990 i el 1991, publicat pòstumament, *Un pensament de sal, un pessic de pebre: dietari obert (1990-1991)* (1992). S'hi pot constatar el que Montserrat Roig digué en una entrevista el 1989: «abans sabia el que no volia i ara, cada vegada més, sé el que vull». Cal comentar també el llibre de proses literàries *Digues que m'estimes encara que sigui mentida* (1991), petits assaigs esparços que reuní amb la intenció d'explicar, o almenys d'intentar-ho, què volia dir ésser escriptora catalana. «Voldríem caure en el tedi, sospirar per la malenconia tardoral, celebrant un novembre tan benigne», ens va dir en el darrer article que publicà, just un dia abans de la seva mort. Orfes de més paraules seves, aquest petit homenatge.

David Figueres

CLÀSSICS

UGO FOSCOLO

Ugo Foscolo fou un home lliure, però condemnat a la solitud a causa de la seva alta concepció de la literatura. Nasqué l'any 1778, de pare venecià i mare grega, a Zante, on romangué fins al 1793, quan anà a Venècia amb la seva mare. El jove escriptor abraçà les idees revolucionàries, cosa que l'obligà a fugir cap a Bolonya. En aquella època, l'any 1797, dedicà una oda a Napoleó: "A Bonaparte liberatore", en què pregava a l'Emperador que foragités els conqueridors de l'imperi austrohongarès.

Napoleó, però, pel tractat de Campoformio, cedí legalment Venècia a Àustria. Foscolo hagué de fugir a Milà. Hi romangué del 1801 al 1804, i fou la seva època més productiva: hi escrigué les *Ultime lettere di Jacopo Ortis*, els *Sonetti* i les *Odi*. D'aleshores ençà, vagarejà per diverses ciutats d'Itàlia i per París. Esdevingué, al costat d'Alfieri, la imatge del

mite de l'escriptor lliure i de vida plenament romàntica. Aquest tarannà de trencament, de sotrats i de canvis, es reflectí a les seves obres. Així, a la seva obra més reconeguda, les *Ultime lettere di Jacopo Ortis*, escrita entre el 1798 i el 1802, es palesa la tragèdia personal viscuda per l'autor després de Campoformio i de la seva inestabilitat sentimental (com les relacions mantingudes amb la veneciana Isabella Teotochi Albrizzi, amb la jove florentina Isabella Roncioni i la milanesa Antonietta Fagnani Arese). Amb tot, com assenyala Francesco De Sanctis: «*Il grido di Jacopo rimase sperduto fra il rumore degli avvenimenti. Sorsero nuove speranze, si fabbricarono nuove illusioni. Il romanzo uscito anonimo, mutilato e interpolato, pura speculazione libraria, destò curiosità, fu il libro delle donne e dei giovani, che vi pescavano un frasario amoroso. Ma non vi si diè importanza politica nè letteraria; anzi molti, tratti da somiglianze superficiali, lo dissero imitazione del Werther*». [«El crit de Jacopo romangué perdut enmig dels esdeveniments. Sorgiren noves esperances, es feren noves il·lusions. La novel·la publicada anònima, mutilada i retocada, pura especulació editorial, despertà curiositat, fou el llibre de les dones i dels joves, que hi cercaven frases amoroses. Però no tingué importància política ni literària; ans al contrari, molts, a causa d'unes semblances superficials, l'anomenaren imitació del Werther. El fet és que no responia a l'estat de l'opinió pública, distreta per la ràpida transformació de coses i homes; i aquelles desesperacions es contradieien amb les noves esperances». *Storia della letteratura italiana*. Orsa Maggiore. Vicenza, 1994, pàg. 704-5]. El 1807 tornà a Itàlia i enllestí el seu recull de poemes més important: *I Sepolcri*, que suposà l'inici de la poesia *risorgimentale* italiana, tot establint un vincle entre vius i morts que havia de retornar el sentit heroic i regenerador de la pàtria contra austríacs i francesos. El 1808 obtingué la càtedra de retòrica a la universitat de Pavia, però refusà

lloar Napoleó i en fou suspès del càrrec. El 1811 fracassà amb la tragèdia *Alceste*. Retornà a Milà, aprofitant la desfeta francesa, però els austríacs, que havien entrat de bell nou a la Llombardia, volien utilitzar-lo pel seus interessos polítics, Foscolo s'hi negà i hagué de tornar a exiliar-se. Perseguit per la policia, fugí de Milà cap a Suïssa el 1815. L'any següent arribà a Londres, féu crítiques literàries i traduí la novel·la d'Sterne *A Sentimental Journey*. Morí tot sol i miserable el 1827. Les seves despulles foren traslladades, el 1871, a l'església de la Santa Croce de Florència.

Bibliografia al Centre de Lectura

FOSCOLO, UGO: *Las últimas cartas de Jacopo Ortis*. Traducció, introducció i notes d'Angelica Valentinetti. Madrid, Càtedra, 1993. VOSSLER, K.: *Historia de la literatura italiana*. Traducció de Manuel de Montoliu. Barcelona, Labor, 1925.

Bibliografia

BINNI, W.: *Ugo Foscolo. Storia e poesia*. Torino, Einaudi, 1982. CERRUTI, M.: *Neoclassici e giacobini*. Milano, Silva, 1969; *Introduzione a Foscolo*, Roma-Bari, Laterza, 1990. FASANO, P.: *Stratigrafie foscoliane*, Roma, Bulzoni, 1974. FOSCOLO, UGO: *Opere (Poesie e prose)*, a cura di F. Gavazzeni, Milano-Napoli, Ricciardi, tomo I, 1974; *Opere (Scritti storico-politici, Scritti letterari, Lettere)*, a cura di F. Gavazzeni, Milano-Napoli, Ricciardi, tomo II, 1981; *Lettere scritte dall'Inghilterra (gazzettino del bel mondo)*, a cura di E. Sanguineti, Milano, Mursia, 1978; *Los Sepulcros. El canto de la libertad en nueva versión por Juan Ruiz de Galaterra*. Buenos Aires, Librería Tomás Pardo, 1969; *Poesie/Poemas*. Traducció d'Angelica Valentinetti. Barcelona, Bosch, 1984.

Textos

IV Perché taccia il rumor di mia catena
Perché taccia il rumor di mia catena
Di lagrime, di speme, e di amor vivo,
E di silenzio; chè pietà mi affrena
Se con lei parlo, o di lei penso e scrivo.
Tu sol mi ascolti, o solitario rivo,
Ove ogni notte amor seco mi mena,
Qui affido il pianto e i miei danni descrivo,
Qui tutta verso del dolor la piena.
E narro come i grandi occhi ridenti
Arsero d'immortal raggio il mio core,